

5peniažko

Metodika pre pedagógov

Príbehy od 5peniažka sú krátke animované príbehy, v ktorých známe postavičky z klasických rozprávok zažívajú situácie z bežného sveta a učia sa hospodáriť a správne rozhodovať.

Spolu 24 príbehov je rozdelených do 5 kategórií:

- Rozpočet
- Investovanie a budúcnosť
- Úvery
- Bezpečnosť
- Zmluvy a spotrebiteľské práva

Každý príbeh obsahuje prvú časť, v ktorej sa predostrie problém – situácia. V tejto časti sa postavička nesprávne rozhodne alebo chce rozhodnúť a vidí, čo jej rozhodnutie spôsobí/spôsobilo. Ďalej nasleduje „dobrá rada“ a druhá časť, v ktorej sa ukáže správne riešenie situácie. Na záver sa opäť objaví poučenie.

Pre koho je táto metodika určená:

Príbehy sú pripravené univerzálne pre širokú cieľovú skupinu od žiakov po mladých dospelých. V tejto metodike nájdete rozšírenie (podnety na diskusiu) určené pre žiakov 2. a 3. cyklu, prípadne gymnáziá a stredné školy.

Ako s príbehmi pracovať:

- Práca s jedným príbehom zaberie približne 20 - 25 minút (2 - 3 minúty príbeh, 10 minút príprava žiakov, 10 minút diskusia).
- Vyberte si kategóriu, ktorej sa budete venovať a pozrite si so žiakmi jeden príbeh.
- Zodpovedajte otázky k jednotlivým príbehom, ktoré nájdete nižšie (otázky môžu zodpovedať žiaci jednotlivito alebo ich môžete rozdeliť do skupín a každej dať jednu otázku).
- Pokračujte v diskusii o danej téme a na záver si zopakujte poučenie z príbehu, prípadne 5 rád, ktoré nájdete na stránke pri každej téme.

Čo môžete tiež využiť:

- o Na webe 5penazi.sk/5peniazko nájdete pod príbehmi aj jednoduchú online minihru, ktorá overí vedomosti z príbehov.

Rozpočet

Témy z NŠFG, ktoré sú v príbehoch načrtnuté, alebo je možné ich na základe príbehov rozpracovať:

- Téma 2, ČK 2, úroveň 1 a 2: Roztriediť príjmy do domácnosti a výdavky na domácnosť. Vysvetliť prvky osobného rozpočtu (pravidelné a nepravidelné príjmy, výdavky a úspory). Zostaviť rozpočet domácnosti. Charakterizovať typy rozpočtov (vyrovnaný, schodkový, prebytkový) na úrovni rodiny.
- Téma 3, ČK 1, úroveň 1: Zoradiť osobné želania/potreby podľa ich dôležitosti.
- Téma 3, ČK 2, úroveň 2: Prijímať finančné rozhodnutia na základe svojich reálnych možností a zhodnotiť ich dôsledky.
- Téma 3, ČK 4, úroveň 3: Zvoliť vhodné platobné nástroje (bez/hotovostné úhrady, inkasá, platobné karty a pod.).

Rozpočet alebo ako začal Hraško rozumne hospodáriť

V príbehu dostane malý chlapec Hraško výplatu a hneď ju pomíňa na všetko, čo mu príde pod ruky. Nevie hospodáriť a nechá sa doslova uniesť. Speniažko ho vráti na začiatok, aby svoje činy napravil a pred mŕňaním si peniaze rozdelí na bežné platby, úvery, budúcnosť a rezervu. Vďaka tomu mu na záver narastú aj úspory.

POUČENIE: Poznajte svoje výdavky a plánujte vopred. Ideálne miery rozpočtu sú: 40 % na bežné výdavky, maximálne 30 % na splátky úverov, aspoň 20 % na sporenie alebo investovanie do budúcnosti a 10 % na tvorbu rezervy. Len ak poznáte svoje výdavky, dokážete ich efektívne spravovať a nastaviť si ich tak, aby váš majetok rástol.

Otázky k príbehu:

- Čo predstavovali diamanty, ktoré dostal Hraško v príbehu?
(Výplata, teda peniaze, ktoré prišli na účet.)
- Čo si kúpil Hraško za diamanty a čo z toho boli jeho potreby a čo len túžby?
(Jedlo, dobroty, nové šaty, bazén, muzika, balón.)
- Prečo sa zachoval nesprávne?
(Všetko hneď vybral a nakúpil, čo mu prišlo pod ruku, „uletel si“.)
- Čo je domáci rozpočet a prečo je dôležitý?
(Vďaka rozpočtu môžeme mať výdavky viac pod kontrolou. Domáci rozpočet je súpis príjmov a výdavkov v domácnosti, odporúča sa, aby sme poznali svoje výdavky a nastavili si limity, koľko chceme na čo minúť. Vďaka rozpočtu vieme objaviť miesta, kde míňame viac, ako by sme chceli a kde usporiť.)
- Aké sú podľa príbehu ideálne miery domáceho rozpočtu?
(40-30-20-10 - Ideálne miery rozpočtu sú: 40 % na bežné výdavky, maximálne 30 % na splátky úverov, aspoň 20 % na sporenie alebo investovanie do budúcnosti a 10 % na tvorbu rezervy.)

Železná rezerva alebo ako Bajaja sporiť potreboval

Bajaja chce v príbehu zachrániť princeznú, avšak nemá zbraň, ktorou by zdolal draka. Nemyslel vopred na nepredvídateľné situácie a vypomstilo sa mu to. Špeniažko vráti čas a Bajaja si vďaka poučeniu začne z každej výplaty odkladať, a keď ide zachrániť princeznú druhýkrát, má už rezervu, z ktorej si kúpi kvalitný meč.

POUČENIE: Odkladajte si aspoň 10 % z každej výplaty a urobte to hneď po výplate. Vytvoríte si tým rozumnú rezervu na horšie časy a s pocitom istoty sa vám bude isto ľahšie spávať a krajšie vstávať.

Otázky k príbehu:

- Prečo Bajajovi nevyšla záchrana princeznej? Čo mal urobiť inak?
(Princ nebol pripravený, nemyslel na nepredvídateľné situácie a nemal rezervu, z ktorej by kúpil potrebné nástroje/náradie.)
- Akú prácu mal Bajaja a koľko peňazí si odkladal neskôr z každej výplaty?
(Bajaja pracoval v továrni na vajíčka, balil vajíčka. Odkladal si 10 % z každej výplaty.)
- Prečo by sme si peniaze na sporenie mali odkladať hneď potom, ako nám príde výplata?
(Peniaze na sporenie často odkladáme ako posledný výdavok z toho, čo nám zostane. Vtedy sa však stáva, že už nie je z čoho odložiť. Preto by táto suma mala odchádzať hneď po príjme spolu s povinnými platbami.)
- Na čo slúži železná rezerva?
(Rezerva slúži na krytie nepredvídateľných situácií, napríklad v prípade straty príjmu alebo pri neočakávaných výdavkoch, ktoré by zaťažili bežný chod domácnosti. Najčastejšie ide o kúpu nového spotrebiča, opravu auta alebo niečoho v domácnosti, prípadne stratu príjmu pre úraz, chorobu alebo stratu zamestnania.)

Problémová Snehulienka alebo ako na povinné platby

Snehulienka v príbehu žije s trpaslíkmi a užíva si, že jej nosia z bane diamanty. Všetky ich však chce minúť na svoje rozmary a spolu s trpaslíkmi ignorujú povinné platby. Až dovedy, kým ich to dobehne.

POUČENIE: Povinné účty platte ako prvé. Na pravidelne sa opakujúce platby si nastavte trvalý príkaz alebo inkaso. Nedovoľte, aby sa peniaze rozkotúľali na rôzne strany a neuhradené faktúry sa začali kopíť.

Otázky k príbehu:

- Na čo míňali peniaze trpaslíci so Snehulienkou?
(Na svoje túžby a nie na povinné platby a základné potreby.)
- Čo urobili nesprávne?
(Najskôr mali zaplatiť povinné platby a nie všetko utrátiť na zábavu.)
- Čo je trvalý príkaz a čo inkaso? Kde sa nastavujú?

(Ide o metódy platenia z bežného účtu v banke, trvalý príkaz – pravidelná platba, ktorú si nastavím a každý mesiac mi z účtu odchádza tá istá suma na ten istý účet, napríklad platba za energie, za predplatné a podobne. Inkaso – povolenie napríklad pre elektrárne, aby si sťahovali každý mesiac z účtu takú sumu, akú mi pošlú na faktúre.)

O živej vode a finančnej rezerve

Dievča v príbehu chce pomôcť chorej matke. Nemá však dosť peňazí na kúpu „živej vody“. Preto sa upíše čertovi, ktorý jej požičia. Keď sa však poučí a vytvorí si rezervu, nemusí si požičiavať. Neočakávané výdavky ju nezaskočia a lieky pre matku kúpi. Čert vyjde naprázdno.

POUČENIE: Finančnú rezervu si budujte priebežne a majte ju dostupnú. Ideálne je, aby ste z nej vedeli pokryť stratu príjmu aspoň na 3 mesiace alebo z nej uhradili nepredvídateľné výdavky ako pokazený spotrebič či drahú liečbu. Nepoužívajte ju na impulzívne nákupy či dovolenku.

Otázky k príbehu:

- Prečo si muselo dievča v príbehu požičať peniaze?
(Pretože nemalo vytvorenú železnú rezervu a nemalo na živú vodu – liek pre matku.)
- Aké nepredvídateľné situácie ešte môžu nastať v reálnom živote?
(Napríklad strata zamestnania, choroba, úraz, pokazené auto, pokazený spotrebič.)
- V akej výške/sume by mala byť finančná rezerva?
(Aspoň vo výške, ktorá pokryje naše výdavky na 3 až 6 mesiacov.)

Investovanie a budúcnosť

Témy z NŠFG, ktoré sú v príbehoch načrtnuté, alebo je možné ich na základe príbehov rozpracovať:

- Téma 3, ČK 1, úroveň 3: Zhodnotiť, ako vplýva spotreba na úspory a/alebo investície.
- Téma 3, ČK 1, úroveň 1 - 3: Stanoviť si merateľné krátkodobé finančné ciele. Zoradiť osobné finančné ciele podľa ich priority. Stanoviť si kroky na dosiahnutie krátko-, stredno- a dlhodobých finančných cieľov.
- Téma 5, ČK 1, úroveň 2: Vysvetliť hodnotu a význam „núdzového fondu“. Opísať pozitívne a negatívne stránky sporenia na krátkodobé, strednodobé a dlhodobé ciele.
- Téma 5, ČK 2, úroveň 2: Zdôvodniť výber zvoleného produktu na investovanie voľných finančných prostriedkov.

Rozdeľuj a panuj alebo investičné portfólio

Dedko v príbehu pestuje repku. Otravujú ho však muchy, a tak „zainvestuje“ do mäsožravkej rastliny. Všetko však staví na jednu kartu a rastlina ho prerastie a takmer zožerie. Preto v druhej časti radšej rozloží riziko a kúpi si viac menších rastlín.

POUČENIE: Investovať úplne bez rizika sa nedá. Môžete ho však znížiť. Nestavte všetko na jednu kartu ako dedko v príbehu. Rozdeľte peniaze na viac investícií alebo investujte menšie sumy v rôznom čase.

Otázky k príbehu:

- Do čoho investoval dedko v príbehu a čo urobil nesprávne?
(Do mäsožravej rastliny, ale len do jednej, všetko stavil na jednu kartu a to sa mu vypomstilo, nerozložil riziko.)
- Čo predstavovali mäsožravé rastlinky a aké rôzne investície poznáte vy?
(Investíciu, ktorá rástla, ale potom náhle „klesla“ a prišiel aj o to, čo mal predtým, ako ju kúpil.)
- Na čo slúži investovanie v reálnom živote?
(Investovanie slúži na plnenie dlhodobých a strednodobých cieľov, na zvyšovanie nášho majetku, určite nie na rýchle zbohatnutie.)

Bez paniky alebo drž sa zvoleného plánu

Lomidrevo v príbehu trénuje a chce sa stať svalnáčom. Nemá však plán a konkrétne ciele. Keď príde drobné zlyhanie, vzdá sa. V druhej časti sa rozhodne nevzdať pri krátkodobom neúspechu a drží sa stanoveného cieľa. Vďaka tomu ho dosiahne.

POUČENIE: Ak vám plán občas nevychádza, nepodliehajte panike. Stačí mu veriť a pokračovať v plánovaných krokoch. A to platí aj pri investovaní. Ak hodnota vašej investície klesá, zostaňte rozvážni a držte sa investičného plánu. Poklesy a rasty sú pri investovaní normálne.

Otázky k príbehu:

- Prečo Lomidrevo prestal s cvičením, keď prišli komplikácie?
(Nenastavil si plán a nezotrval pri ňom, spanikáril pri prvom neúspechu.)
- Ako sa treba zachovať pri drobnom neúspechu alebo ak veci nejdú podľa plánu?
(S chladnou hlavou, pokračovať a veriť v plán, ak sme si ho dobre nastavili.)
- Čo máme robiť, ak investujeme peniaze a dočasne nám investícia klesne a máme menej peňazí ako na začiatku?
(Zachovať si chladnú hlavu a nevybrať peniaze v poklese, pri dynamických a rastových investíciách sú drobné poklesy bežné a nemusíme sa pri nich strachovať.)
- Viete, čo znamená SMART plánovanie?
(Smart plán je metodika stanovovania plánov a cieľov založená na piatich kľúčových kritériách: Specific - špecifický, Measurable - merateľný, Achievable - dosiahnuteľný, Relevant - relevantný a Time-bound - časovo ohraničený.)

Mačka vo vreci alebo nereálny výnos

Kocúr v čižmách v príbehu hľadá lásku cez aplikáciu. Naletí na lákavú ponuku dokonalej „mačičky“. Vykľúje sa z nej však podvodník. V druhej časti radšej kocúr uprednostní reálnu mačku pred sľubmi dokonalosti a nájde pravú lásku.

POUČENIE: Dajte si pozor, aby ste nedopadli ako kocúr. Pri investíciách majte na pamäti, že čo sa javí ako nereálne skvelý výnos, väčšinou sa skončí ako reálna strata. Investovanie je beh na dlhé trate a nie šprint za rýchlym zbohatnutím.

Otázky k príbehu:

- Čo bolo podozrivé na profile mačky z prvej časti?
(Príliš dokonalý popis a slovo garancia – toto slovo je bežná praktika podvodníkov.)
- Aké ďalšie znaky môžu evokovať, že ide o podvod? Aké slová by podľa teba podvodník využíval okrem „garantované“?
(Napríklad slová ako overené, ak sa ponuka odvoláva na slávne osobnosti a verejné inštitúcie ako NBS, ministerstvo, ak sú výnosy alebo podmienky až neuveriteľne výhodné.)
- Ako si vybrať správnu investíciu a ako si ju overiť?
(Odporúča sa porovnať aspoň 3 ponuky, pozrieť si referencie a skúsenosti ľudí na internete, správne si tiež nastaviť svoje očakávania a ciele a podľa nich vybrať vhodnú investičnú stratégiu.)

Nedobytná veža alebo premysli si cestu

Princ v príbehu chce zachrániť princeznú z veže. Nemá však plán, a tak zlyhá. Keď si dobre premyslí, ako to zvládnuť a urobí si SMART plán, podarí sa mu to a žijú šťastne až do smrti.

POUČENIE: Ak po niečom túžite, nestačí skúšať. Potrebujete plán. Pri plánovaní buďte konkrétni. Dajte si cieľ a naplánujte si presne čo, dokedy a ako dosiahnete. Vaše kroky by mali byť ambiciózne, ale splniteľné, a musia sa dať skontrolovať.

Otázky k príbehu:

- Prečo je pri plánovaní impulzivnosť na škodu?
(Impulzívne správanie často končí neúspechom, lebo sa nedržíme plánu a môžeme zísť zo správnej cesty. Impulzivnosť sa neodporúča ani pri plnení cieľov a napríklad ani pri nakupovaní.)
- Ako má vyzeráť správny plán?
(Dobrý plán by mal byť SMART. Smart plán je metodika stanovovania plánov a cieľov založená na piatich kľúčových kritériách: Specific - špecifický, Measurable - merateľný, Achievable - dosiahnuteľný, Relevant - relevantný a Time-bound - časovo ohraničený.)
- Aký plán si urobil princ v príbehu?
(Krátkodobý plán, v ktorom si naplánoval konkrétne kroky a postupne ich plnil. Cieľom bolo dostať sa do zámku.)
- Ako môžete plánovanie využiť pri sporení?

(Odporúča sa napláňovať si svoje ciele – určiť si teda na čo sporím, vizualizácia je dobrý pomocník pri sporení. Určiť si aj dokedy chcem nasporiť a realisticky zhodnotiť, či je to dosiahnuteľný cieľ.)

Dokonalý plán alebo sporenie na dôchodok

Hraško sa v príbehu stará o svoje hrášky, ale všetky ich aj hneď zje. Nemyslí na dôchodok, priberá, až sa odkotúľa preč z príbehu. V druhej časti si z každého struku odloží jednu bobuľku, a správne do dynamickej voľby, ktorá mu ho hrášky pekne zhodnotí. Na staré kolená má odložené plechovky s hráškovou polievkou.

POUČENIE: Na dôchodok sa treba pripravovať odmlada a urobiť si dlhodobý plán. Ak máte do dôchodku ďaleko, čas hrá vo váš prospech a stačí vám odkladať si malé sumy. Mladým sa hodia akciový alebo indexový dôchodkový fond.

Otázky k príbehu:

- Ako dopadol Hraško v prvej časti príbehu a čo urobil nesprávne?
(Hraško nemyslel na budúcnosť, nenastavil si finančné ciele a všetko hneď zjedol až sa odgúľal.)
- Pre koho je lepšie konzervatívne investovanie (menší zárobok, no bezpečnejšia voľba) a pre koho dynamické riešenia (raz rastie, raz klesá, no za dlhý čas zvyčajne viac zarobí)?
(Mladí ľudia majú do dôchodku tak ďaleko, že majú voliť dynamické riešenie, starší ľudia pred dôchodkom už konzervatívne, aby sa nestalo, že pri nástupe na dôchodok bude ich investícia v poklese.)
- Odkedy by sme si mali začať odkladať na dôchodok?
(Od prvej výplaty, v príbehu – od prvého hrášku.)

Pokojný dôchodok alebo o vyhynutej zlatej rybke

Starček v príbehu loví ryby, no podarí sa mu chytiť len smeti a žraloka. Sťažuje sa, že nemá čo jesť. Banuje, že si užíval v mladosti, ale nič si neodkladal a teraz už zarobiť nevie. Preto ho 5peniažko vráti späť v čase a starček využije druhú šancu a celý život odkladá. Na starobu už potom nemusí loviť, aby mal čo jesť a môže si dôchodok užívať.

POUČENIE: Nespoliehajte sa s dôchodkom len na štát. Začnite si odkladať peniaze na budúcnosť čo najskôr. Pravidelné úspory a dlhé časové obdobie premenia vďaka zloženému úročeniu vaše malé sumy na veľký poklad.

Otázky k príbehu:

- Čo robil starček počas života nesprávne a čo ľutoval?
(Zabával sa a nemyslel pritom na budúcnosť, nenastavil si finančné ciele, hlavne tie dlhodobé, a potom nemal na dôchodku z čoho žiť.)
- Odkedy si začal v druhej časti príbehu odkladať peniaze?
(Odporúča sa začať hneď od prvej „výplaty“.)

- Čo ulovil starček v príbehu?

(Na začiatku žraloka a smeti, v závere už len čistil more od odpadkov, nepotreboval loviť, lebo mal na život dostatok úspor.)

Ako na úvery

Témy z NŠFG, ktoré sú v príbehoch načrtnuté, alebo je možné ich na základe príbehov rozpracovať:

- Téma 1, ČK 1, úroveň 2: Vysvetliť, ako komunikácia o finančne významných záležitostiach môže pomôcť predchádzaniu konfliktom (finančná inštitúcia, klient).
- Téma 2, ČK 2, Úroveň 2: Zostaviť jednoduchý podnikateľský zámer a rozpočet malého podniku – fyzickej osoby.
- Téma 3, ČK 1, úroveň 2: Vysvetliť, kedy sporiť a kedy si požičať (rozdiel medzi úsporami a pôžičkou).
- Téma 4, ČK 1, úroveň 2: Zhodnotiť výhody a nevýhody využívania úveru vrátane používania kreditnej karty. Analyzovať možnosti získavania finančných prostriedkov cez bankové a nebankové subjekty a dôvody a riziká nákupov na úver.
- Téma 4, ČK 2, úroveň 1 - 3: Vysvetliť, že peniaze sa dajú požičať vo finančných inštitúciách. Uviesť príklady spotrebiteľských úverov a ich poskytovateľov. Identifikovať rôzne druhy úverov a ich zabezpečenie (vrátane úverov na bývanie, resp. hypotekárnych úverov).
- Téma 4, ČK 2, úroveň 2 a 3: Uviesť príklady legálnych a nelegálnych postupov pri vymáhaní dlhov. Zhrnúť práva dlžníkov a veriteľov, týkajúce sa zrážok zo mzdy a odňatia majetku v prípade nezaplatenia dlhu (exekúcia).

Úver na biznis alebo ako Popoluška triedenie vyriešila

Popoluške v príbehu už nechcú pomáhať holuby a jej sa tiež nechce triediť strukoviny ručne. Rozhodne sa investovať do triediaceho stroja. Nemá naň však peniaze. Speniažko jej však poradí, že s dobrým plánom je v poriadku si zobrať úver na niečo, čo nám pomôže, prípadne na biznis. Vďaka stroju zarobí aj na splátky úveru, aj niečo navyše a má voľný čas pre seba.

POUČENIE: Úver nemusí byť vždy zlé riešenie. Pozor však na to, ako si ho nastavíte. Na splátky dávajte najviac tretinu príjmu a ak nevládzete splácať, ozvite sa banke čím skôr.

Otázky k príbehu:

- Koľko peňazí maximálne máme dávať na splátky úverov?
(Nie viac ako tretinu z nášho príjmu.)
- Aký úver si Popoluška zobrala? Na aký účel? Aké iné úvery poznáte?
(Podnikateľský úver, na kúpu stroja na podnikanie. Existujú ešte napríklad spotrebiteľské úvery – bezúčelový úver/pôžička, úver na bývanie – hypotéka, úver na auto – lízing.)
- Aké dve časti má splátka úveru?

(Istina – vraciam po častiach to, čo som si požičal. Úrok – odmena banke za to, že mi požičala peniaze.)

Hanba alebo ako na dlhy

Rodičia v príbehu majú malého Otesánka, ktorý im všetko doma zje, ten symbolizuje dlhy, ktoré nám prerastajú cez hlavu. Hanbia sa a nedajú si poradiť. V druhej časti zavolajú, priznajú si chybu a požiadajú o pomoc. Vďaka tomu dostanú veci pod kontrolou.

POUČENIE: Ak meškáte so splácaním úveru, zvyčajne už je neskoro. Dajte si pozor na dlhy, ktoré môžu nekontrolovateľne rásť, a nehanbite sa požiadať o pomoc. Zavolajte do banky skôr, ako nebudete mať na splátky.

Otázky k príbehu:

- Aký bankový produkt predstavoval Otesánek v príbehu, a prečo bolo jeho správanie nebezpečné?

(Otesánek predstavoval úver so splátkami nad možnosti rodičov, príliš vysoké splátky sú nebezpečné, lebo ak ich nedokážeme splácať, môžeme prísť aj o strechu nad hlavou – napríklad kvôli exekúcii.)

- Čo treba robiť, keď nám problém prerastie cez hlavu (napríklad nemáme na splátky úveru)?

(Treba aktívne kontaktovať banku. Komunikácia s bankou môže byť aktívna a pasívna, ak nebudeme v prípade problémov komunikovať aktívne, nevie banka nájsť riešenie – napríklad zníženie alebo odklad splátok.)

- Čo môže urobiť banka, keď jej neplatíme splátky úveru?

(Dobré riešenie pri aktívnej komunikácii – zníži splátky, doloží splácanie. Zlé riešenie, ak nesplácame a nekomunikujeme – exekúcia, siahnutie na majetok, vymáhanie dlhov.)

Zbytočný luxus alebo pozor na dlhý a drahý úver

V príbehu si 7 trpaslíkov chce postaviť nový dom. Zamilujú sa však do predstavy obrovského zámku, na ktorý nemajú peniaze a vezmú si drahú hypotéku.

POUČENIE: Hypotéku si berte na také bývanie, ktoré si môžete aj dovoliť, aby ste pri zarábaní na splátky neprišli o všetky radosti. Pozor na celoživotný kolobeh splátok. Nepredlžujte úver do dôchodkového veku, a ak nemusíte, nenavyšujte ho.

Otázky k príbehu:

- Čo obetovali trpaslíci za to, že si postavili zámok?

(Obetovali svoj voľný čas, vlastne celý život, až do staroby len splácali a neužili si svoj zámok.)

- Čo je hypotéka? Na aký účel sa používa?

(Hypotéka je úver na bývanie, teda na kúpu domu alebo bytu, jeho rekonštrukciu a podobne, ručíme pri nej nehnuteľnosťou.)

- Ako dlho sa zvyčajne spláca hypotéka? Dokedy by sme ju mali splatiť?
(Hypotéka je úver takmer na celý život, často sa berie až na 30 rokov. Mali by sme ju však ideálne splatiť skôr, ako odídeme do dôchodku a stratíme príjem.)
- Čo znamená predĺženie splatnosti a čo navýšenie úveru?
(Predĺženie splatnosti – keď splácame úver a po čase požiadame banku o rozpočítanie splátok na viac rokov, napr. neskončíme splácanie po dvadsiatich rokoch, ale predĺžime splátky až na 30 rokov. Takéto predĺženie nám zníži mesačné splátky, ale tiež zvýši preplatenie úveru. Navýšenie úveru – požičanie vyššej sumy, zvyčajne sa robí tak, že prenášame úver do inej banky, ale vezmeme si viac, ako je zostatok úveru a nové peniaze použijeme na iný účel.)

Luxusná dovolenka alebo ako si Ruženka úver brala

Ruženka túži po dovolenke, ktorú nájde na internete. Kúpi si ju, aj keď na ňu nemá peniaze, a tak si v banke vezme úver. Po dovolenke príde realita a ona doma nenájde žiadne zariadenie (exekútor jej všetko zobral, lebo nesplácala úver)

POUČENIE: Nezadlžte sa pre dovolenku alebo darčeky. Radosť z veľkých nákupov zvyčajne vydrží kratšie než dlh, ktorý po nich ostane. Výška splátok všetkých úverov by nemala presiahnuť 1/3 vášho príjmu.

Otázky k príbehu:

- Na aký účel sa úver nemá brať (vymysli aspoň 3 veci)?
(Úver nie je vhodné riešenie napríklad na zaplatenie dovolenky, na darčeky alebo tovary, ktoré sa pokazia či minú skôr, ako samotný úver splatíme.)
- Kedy si úver môžeme zobrať a na čo sa zvyčajne používa?
(Ak vieme, že máme a budeme mať na splátky, odporúča sa mať splátky všetkých úverov nižšie ako je 1/3 príjmu. Účel, na ktorý sa úver berie – napríklad kúpa auta, nehnuteľnosti, rekonštrukcia, zariadenie domácnosti, rozbeh podnikania.)
- Čo je exekútor/exekúcia?
(Exekúcia je spôsob, ako prinútiť človeka zaplatiť dlh, napríklad úver, ktorý prestal splácať alebo nezaplatenú pokutu, dane a podobne. Exekútor je človek, ktorý to vybavuje, môže nám zablokovať peniaze v banke alebo aj zobrať majetok.)
- V akej výške by mali byť maximálne splátky úverov?
(Odporúča sa mať splátky všetkých úverov nižšie ako je 1/3 príjmu.)

Problémov nad hlavu alebo pozor na dlhovú špirálu

Zmrzlinár - jednohlavý drak v príbehu túži po viacerých hlavách, dá sa zlákať reklamou a rozhodne sa pre pôžičku, aby mal na operáciu – stane sa z neho 7-hlavý drak. Nemá však na splátky, a tak si vezme nový úver, aby mal na splácanie starého. Už má 2 úvery a dostane sa do dlhovej špirály.

POUČENIE: Pri úveroch platí, že menej je viac. Pôžičiek si berte len toľko, koľko viete splatiť. A ak už nemáte peniaze na splácanie mesačných splátok, určite to neriešate novým úverom.

Otázky k príbehu:

- Prečo je zlé rozhodnutie zobrať si ďalší úver na splácanie staršieho úveru?
(Pretože sa týmto správaním dostaneme do dlhovej špirály – stav, keď riešime starý úver novým a máme čoraz viac úverov, ktoré už nedokážeme splácať.)
- Skús sa zamyslieť, čo bolo nesprávne v reklame na hlavy, ktorú drak videl?
(Reklamy na úver musia obsahovať všetky informácie o splácaní, musia obsahovať takzvaný reprezentatívny príklad, v ktorom je uvedená výška splátky, úroková sadzba aj celkové preplatenie úveru – tzv. RPMN.)
- Aká výška splátky oproti príjmu je považovaná za dobre nastavenú splátku?
(Odporúča sa mať splátky všetkých úverov nižšie ako je 1/3 príjmu.)

Bezpečnosť

Témy z NŠFG, ktoré sú v príbehoch načrtnuté, alebo ich je možné na základe príbehov rozpracovať:

- Téma 1, ČK 1, úroveň 1 a 2: Uviesť jednoduché príklady, ako sa môžu osobné informácie/údaje dostať k nepovolaným osobám. Opísať možné dôsledky prezradenia vybraných osobných informácií. Vysvetliť možnosti úniku dôležitých osobných údajov. Zhodnotiť dôsledky zneužitia osobných údajov.
- Téma 3, ČK 1, úroveň 2: Rozlíšiť platobné karty podľa funkcie (debetné, kreditné).

Kryptovláška alebo opatrne s rizikovými investíciami

Klingáč sa dostane do online kryptosveta. Zláka ho ponuka rýchleho zbohatnutia. Investuje do kryptovlákien všetky peniaze. Najskôr zarába, a tak si požičia z banky a tieto peniaze tiež investuje. Náhle však príde prepád ceny a Klingáč príde o všetko a ešte má aj dlhy.

POUČENIE: Investovanie nie je špekulácia. Do kryptoaktív dajte len toľko, koľko vám neprekáža stratiť. A v žiadnom prípade si na vysokorizikové investície nepožičiavajte peniaze.

Otázky k príbehu:

- Čo sú kryptovláčka z príbehu? Poznáš nejaké kryptomeny/kryptoaktíva?
(Kryptomeny – oficiálne sa volajú kryptoaktíva, najznámejší a prvý bol bitcoin, teraz sú rôzne – ethereum, litecoin a mnoho ďalších.)
- Prečo sú kryptoaktíva považované za rizikovú a nebezpečnú investíciu?
(Hodnota kryptoaktív môže prudko kolísať a často závisí od očakávaní, dopytu, nálady na trhu či správ na internete. Preto ide o rizikovú investíciu.)
- Koľko by sme mali maximálne investovať do rizikových investícií?

(Len toľko, koľko nám neprekáža stratiť.)

- Prečo je zlé rozhodnutie investovať peniaze, ktoré sme si požičali?

(Ak sa investícia nevydarí, budeme v strate dvakrát – bez peňazí a s úverom, ktorý musíme splatiť. Každá investícia v sebe má isté riziko poklesu a neodporúča sa na investovanie si peniaze požičať.)

Vlčí hlad alebo digitálna bezpečnosť

Vlk v príbehu chce okradnúť babičku a dostať sa do jej domu. Sleduje Čiapočku aj babičku, dostane sa cez jej zabezpečenie a oklame ju, aby mu prezradila heslo. V druhej časti sa babička nedá oklamať. Už vie, že nemôže veriť každému, kto sa tvári ako Čiapočka, a navyše si overí informácie u známeho – poľovníka.

POUČENIE: Dávajte si pozor na peniaze nielen v hotovosti. Komunikujte s bankou vždy zabezpečené a nikomu nedávajte svoje osobné údaje. Nedajte sa nachytať podvodníkmi. Ak od vás niekto neočakávane pýta údaje, najskôr si overte, či je tým, za koho sa vydáva.

Otázky k príbehu:

- Aké rôzne zabezpečenie mala babička nastavené v 1. časti a ako to, že aj tak zlyhali? (Podvodník dokáže časom prelomiť akékoľvek zabezpečenie, preto musíme byť stále ostražití.)
- Akú chybu urobila babička? (Babička verila podvodníkovi a neoverila si jeho totožnosť, s nikým sa neporadila a prezradila mu heslo. Navyše jej heslo bolo príliš jednoduché.)
- Aké kroky môžeš urobiť, aby sa ti nestalo, že ťa dostane podvodník? (Pomôže napríklad nastavenie silného hesla, to, ak nikomu neprezradíme svoje údaje a heslá, všetko si vždy overíme a nekonáme impulzívne, napríklad neklikáme na neznáme odkazy v správach.)

O dôverčivom kráľovi a platobnej karte

Kráľ dôveruje svojim radcom a poverí ich, aby mu kúpili novú strechu. Dá im svoju platobnú kartu. Oni si z nej nakúpia veci pre seba. Nie je rozumné kartu požičiavať. Kartu ani heslo by sme nemali prezradiť nikomu. Preto si v druhej časti kráľ vybaví nákup radšej sám.

POUČENIE: K platobnej karte má mať prístup len jej majiteľ. Nikomu ju nedávajte a po každej platbe si skontrolujte, koľko peňazí vám stiahli. Ak ste si všimli chybnú alebo podozrivú operáciu, riešte ju čo najskôr so svojou bankou.

Otázky k príbehu:

- Prečo nemáme požičiavať nikomu platobnú kartu? (Aj v reštaurácii ideme k terminálu miesto toho, že dáme kartu čašníkovi, mohol by si totiž opísať údaje a kartu zneužiť – aj neskôr.)
- Ako inak sa dá zneužiť karta? Okrem toho, že ju niekomu dáme do ruky?

(Rovnako nebezpečné, ako pustiť kartu z ruky, je údaje z karty vyraziť online, nikdy nikomu nedávajte svoj CVV/CVC kód, ten sa používa jedine pri platení – pri overenom obchode.)

- Čo treba urobiť, ak sme zistili, že z karty/účtu odišla nezvyčajná platba?

(Okamžite kontaktovať banku, kartu zablokovať alebo znížiť limit na karte na 0 eur, dať platby preveriť banke.)

- Aký je rozdiel medzi debetnou a kreditnou kartou?

(Debetná karta je karta k účtu, zvyčajne z nej čerpám svoje peniaze, ak mi na účte banka neponúkla možnosť, ísť do mínusu. Kreditná karta je samostatná karta, ktorá funguje ako pôžička. Peniaze na kartovom účte sú od banky a ja si ich len požičiavam a vraciam s úrokom, prípadne aj bezúročne, ak požičané peniaze do istého času vrátim.)

Zmluvy a práva

Témy z NŠFG, ktoré sú v príbehoch načrtnuté, alebo je možné ich na základe príbehov rozpracovať:

- Téma 1, ČK 2, úroveň 2: Vyhľadať informácie o právach spotrebiteľov vrátane práva na reklamáciu.
- Téma 2, ČK 1, úroveň 2: Vysvetliť pojem mzda (hrubá, čistá).
- Téma 3, ČK 1, úroveň 1: Porovnať ceny rovnakého alebo podobného výrobku alebo služby v dvoch rôznych obchodoch. Uplatniť zodpovedné rozhodovanie pri nákupe, primerane veku.
- Téma 6, ČK 1, úroveň 2: Vysvetliť podstatu a význam poistenia.
- Téma 6, ČK 2, úroveň 1: Vysvetliť, prečo a kedy sa ľudia potrebujú poistiť.
- Téma 6, ČK 3, úroveň 2: Rozoznať hlavné typy poistenia motorových vozidiel.

Čertovská dohoda alebo prácu si vždy potvrdíte zmluvou

Kača v príbehu sa rozhodne pracovať u čerta, avšak dá sa presvedčiť, že netreba zmluvu. Preto potom pracuje nadčas a nedostane sľúbenú plácu. Rozhodne sa štrajkovať, a kým nedostane zmluvu, nepohne už ani prstom. Čert jej nakoniec zmluvu dá a vďaka tomu čerpá všetky benefity práce – dobré podmienky, voľno, stravu, odvody napríklad na budúci dôchodok a, samozrejme, riadnu výplatu.

POUČENIE: Ak nechcete dopadnúť ako Kača, prácu si vždy potvrdíte riadnou zmluvou. Pracovná zmluva nie je len o mzde, ale dá vám aj ďalšie zamestnanecké výhody a istoty.

Otázky k príbehu:

- Prečo niektorí pracujú bez zmluvy alebo majú časť výplaty „načierno“?
(Zamestnávateľ chce platiť menšie odvody, sľúbi teda lepšie podmienky, viac peňazí, ak sa so zamestnancom dohodnú bez zmluvy alebo so zmluvou na oficiálne nižší plat, toto je však nekalá praktika.)
- Prečo sa to zamestnancovi neoplatí? Aké výhody vyplývajú zo zmluvy?

(Zamestnancovi sa neposielajú odvody a nedostane dobrý dôchodok, nemá nárok na daňové úľavy či bonusy, nedostane rôzne benefity. Benefity sú napríklad: dovolenka, mzda, príspevok na stravu, príplatok za víkend či sviatok.)

- Vieš, aký je rozdiel medzi čistou mzdou, hrubou mzdou a celkovou cenou práce?
(Čistá mzda – to, čo dostaneme na účet, hrubá mzda – dohaduje sa v zmluve, je to suma, ktorú nikto neplatí, obsahuje čistú mzdu a odvody za zamestnanca – sociálne, zdravotné, celková cena práce – je hrubá mzda + odvody zamestnávateľa, čiže výsledná suma, ktorú zaplatí celkovo zamestnávateľ a oproti čistej mzde je skoro dvojnásobná.)

Havária alebo neodkladajte veci na neskôr

Vajce v príbehu sa vyberie na vandrovkú. Po ceste však doňho narazí hovnivál, ktorý však nechce riešiť nehodu a vajce presvedčí, že ho stačí ošetriť. V druhej časti sa už vajce nedá prehovoriť. Nahlásia nehodu a vďaka tomu sa oňho dobre postarajú.

POUČENIE: Neodkladajte na neskôr, čo máte urobiť hneď. Pri povinnom zmluvnom poistení musia hlásenie o nehode obe strany doručiť poisťovni do 15 dní. Nedajte sa „ukecať“ a poisťovni ohlásite každú nehodu, ktorej ste účastníkom.

Otázky k príbehu:

- Na čo slúži poistenie?
(Slúži na krytie rizika, v príbehu sa hovorí: „na zlé dni...“)
- Čo je povinné zmluvné poistenie auta (PZP)?
(Ide o povinné poistenie pre držiteľov automobilu, kryje zodpovednosť za škodu, ktorú spôsobíme pri šoférovaní auta, nekryje naše opravy, ale opravy, ktoré spôsobíme inému.)
- Prečo je dôležité vždy nehodu nahlásiť?
(Niekdedy sa škoda na majetku, ale aj na zdraví, prejaví až neskôr, ak ste nehodu nenahlásili, už nebudete mať nárok na opravu či liečenie.)
- Do akého času od nehody sa musí doručiť hlásenie o nehode pri PZP?
(Obe strany musia hlásenie o nehode do poisťovne doručiť do 15 dní.)

Reklamácia alebo ako vlkovi nedobre hlas ukuli

Vlk v príbehu chce oklamať kozliatka, no hrubým hlasom sa mu to nedarí. Preto si ho dá ukuť u kováča. Nie je však spokojný s tým, ako zákrok dopadol. Podá reklamáciu a dostane späť peniaze. Peniaze použije na hodiny spevu a vďaka novému hlasu sa stane operným spevákom.

POUČENIE: Ak nie ste s tovarom alebo so službou spokojní, reklamujte ich. Čas sa vrátiť nedá, ale nevhodný či nefunkčný tovar často áno. Odkladajte si bločky a nebojte sa ozvať, ak ste nespokojní. Predávajúci je povinný vašu reklamáciu vybaviť do 30 dní.

Otázky k príbehu:

- Čo je reklamácia?

(Reklamácia je uplatnenie zodpovednosti za chyby výrobku alebo služby. Pri reklamacii zákazník upozorní predávajúceho na nedostatky a požaduje nápravu. Môže to byť oprava, výmena, zľava alebo vrátenie peňazí.)

- Čo reklamoval vlk v príbehu a ako bola reklamácia vybavená? Aké odškodnenie dostal?

(Pretože sa nedala služba opraviť alebo vymeniť, dostal späť peniaze.)

- Do akého času musí byť reklamácia vybavená?

(Do 30 dní od prijatia reklamácie.)

O Jankovi, Marienke a Permarkete alebo ako na nákupy

Janko a Marienka sa hladní dostanú do obchodu. Nakúpia všetko, čo vidia a pri pokladnici nemajú čím zaplatiť. V druhej časti si radšej pred návštevou obchodu dajú desiatu a nákup si premyslia. Preto kúpi len to, po čo do obchodu šli, a nerobia impulzívne nákupy.

POUČENIE: Na nákupy chodte vždy s plným bruchom a nákupným zoznamom. Ak kupujete niečo väčšie, doprajte si čas na premyslenie a nepodliehajte impulzívnemu nakupovaniu. Reklamné triky číhajú na každom rohu.

Otázky k príbehu:

- Prečo by sme do obchodu nemali chodiť hladní?

(Pretože zvyčajne kúpime viac, ako sme plánovali, jedí nám oči.)

- Aké rady dostali Janko a Marienka v príbehu?

(Na nákupy je lepšie ísť s plným bruchom a s nákupným zoznamom, pri drahších nákupoch sa odporúča vyspať sa na ne, teda dať si deň na premyslenie.)

- Čo si v druhej časti kúpili deti v obchode?

(Nakoniec si kúpili len perníčky.)

Akciová ponuka alebo ako tri prasiatka nehnuteľnosť kupovali

Tri prasiatka si chcú kúpiť domček. Vezmú prvú ponuku, ktorú vidia – akciovú. Nepremysleli to a slamený dom im hneď zničil vlk. V druhej časti porovnali tri ponuky a vybrali si dom, ktorý bol skutočne výhodný a vhodný na ich potreby.

POUČENIE: Akcia na cenovke neznamena, že cena je výhodná. Porovnávajte vždy aspoň 3 ponuky. Skôr ako pristúpíte k nákupu, poriadne si všetko premyslite, prepočítajte a poraďte sa s niekým, komu dôverujete.

Otázky k príbehu:

- Čo urobili prasiatka nesprávne?

(Vzali prvú ponuku a neporovnali ju.)

- Čo si treba všimnúť a robiť, keď kupujeme niečo drahšie?

(Odporúča sa overiť si ponuku, všimnúť si drobnosti, porovnať aspoň 3 ponuky.)

- Čo znamená akcia pri nákupoch? Aký je rozdiel medzi akciou pri investovaní a akciou v obchode?

(Ide o rovnaký výraz, ale úplne iný význam – akcia pri nakupovaní znamená zvýhodnenú ponuku, akcia pri investovaní je cenný papier, ktorý predstavuje vlastnícky podiel na spoločnosti, držiteľ akcie je akcionár a má zo spoločnosti zisk, môže sa podieľať na hlasovaní.)

Svadba alebo ako sa rytier čítať zmluvy naučil

Rytier Jožko v príbehu si chce zobrať krásnu princeznú. Neprečíta si však svadobnú zmluvu – malé písmenká na zmluve. To sa mu vypomstí a princezná sa po svadbe zmení na žabu. V druhej časti si všimne dodatok a vyškrtnie ho.

POUČENIE: Nepodpisujte zmluvu, ak jej nerozumiete alebo ste si ju neprečítali. Dajte si podrobne vysvetliť všetky body v zmluve a nedajte sa dotlačiť k jej podpisu pod časovým stresom. Každý podpis si zodpovedne premyslite a doprajte si čas na rozhodnutie.

Otázky k príbehu:

- Čo musíme urobiť pred podpisom akejkoľvek zmluvy?
(Vždy by sme si mali celú zmluvu dôkladne prečítať, opýtať sa, ak niečomu nerozumieme, požiadať o úpravy, ak v nej niečo nie je podľa našich predstáv.)
- Kto všetko si zle prečítal zmluvy v príbehu?
(Princ aj čarodejník.)
- Čo znamená overenie podpisov na zmluve a kedy sa robí?
(Niektoré zmluvy sa podpisujú pred notárom alebo na matrike, aby úradník overil, že podpisuje zmluvu skutočne ten, kto je na nej uvedený. Podpis sa overuje zvyčajne pri závažnejších zmluvách – kúpa nehnuteľnosti, založenie spoločnosti, plná moc. Napríklad aj spomínaná žiadosť o uzavretie manželstva ako v príbehu sa overuje a podpisuje na matrike.)